

צוף הדף ברכות דף נד

הרואה מקום שנעשו בו נסים לישראל

ונראה שהרי הברכה באה על שמחת הלב, ואצל יתרו היו רגשות מעורבים. מצד אחד בשכלו הבין שאובדן מצרים הוא דבר טוב, אך ברגשותיו עדין לא הרגיש כך. והנה בפסוק ויחד יתרו נאמרו ג' ביאורים. א] נעשה בשרו חידודים מצער. ב] נטל חרב חדה ומל את עצמו. ג] שמח. ונראה שבתחילה הבין באופן שכלי את הדבר ולא באופן רגשי. והבין שהסיבה היא שלא מל, ולכך רגשותיו אטומים, וכשמל את עצמו הרגיש שמחה. וכעת הגיע הזמן לברך את הברכה, ברוך ה' אשר הציל אתכם מיד מצרים.

צריך ביאור שהרי יתרו לא ראה את המקום שנעשו בו נסים לישראל. אם כן מדוע בירך עכשיו. ונראה לחדש שכל מה שצריך לברך על המקום הוא רק כאשר מתעוררת אצלו שמחה מחודשת על ההצלה. ואצל יתרו זו היתה הפעם הראשונה ששמע. ובעצם ברכת שעשה לי נס במקום הזה מקבילה לברכת הגומל. אמנם יש להבדיל ביניהם. וברכת יתרו דומה לברכת הגומל. ושעשה לי נס היא בכל פעם שיש התעוררות מחודשת של הדבר. והנה בפסוק נאמר "ויחד יתרו...ויאמר יתרו ברוך ה'" ויש לעיין מדוע בירך רק עכשיו.

מה החידוש שצריך לברך על נסים

שפע מסוים שיכול להתברך ולגדול, שזהו ענין הברכה לא רק להודות אלא להשפיע שפע של ברכה. והיה מקום לומר שאפשר לברך רק על הנהגות קבועות כמו בורא פרי העץ, וכאן התחדש שאפשר לברך גם על הנהגות מיוחדות של נס.

לכאורה פשיטא שמברכים, שהרי צריך להודות על כל הנסים, הודיעו בעמים עלילותיו, ומהו החידוש שבברכת יתרו. ונראה פשוט שהחידוש הוא שהוא ברכה. ויש הבדל בין הודאה לברכה. הודאה היא הכרה בנס, וברכה היא הוראה שהנס הוא

ברוך שעשה לי נס בגמל ובערבות

שהמשנה נקטה רבים ולא יחיד. אך ממעשה דרבא מוכח שיש חשיבות למקום אצל היחיד, ולא רק זה אלא ממעשה דמר בריה דרבינא מוכח שיש חשיבות גם ליחיד לברך אפילו שלא במקומו. אם כן במה נתייחד נס של רבים.

יש לעיין מדוע צריך להודות גם על הנס הראשון. ולפי מה שביארנו לעיל נראה שאפשר לומר שהנס נעשה מוכח שני דברים: מכח השפעה מיוחדת שיש במקום זה. זכות המקבל. ולכך אמר לו שכאשר מגיע למקום זה צריך לברך על הנס משום המקום הזה, וכיון שיתכן שהנס נעשה מכח האדם, לכך צריך לברך על השפע שקיבל מצד עצמו. כלומר מצד ההודאה שצריך האדם להודות, ראוי לו להודות בכל יום על כל הנסים שנעשו עמו. אך מצד הברכה, יש לברך כאשר יש שייכות עם המקום. והנה הגמ' מקשה על המשנה היאך משמע שמברך רק על נס של רבים הרי ממעשה דרבא רואים לא כך. ומדוע היתה הגמ' צריכה להוסיף את המעשה של מר בריה דרבינא. ועפ"י מה שביארנו אתי שפיר היטב, שהיה מקום לומר שעל נס של רבים מברכים אפילו שלא במקום הנס כמו ביתרו. משום שמברכים על עצם זה שנעשה נס לרבים. וממילא מובן

על אשתו של לוט אומר ברוך דיין האמת

לכאורה ברוך דיין האמת צריך אדם לומר על פורענות שלו, ומה שייך לומר דיין האמת על פורענות של אחר? ונראה שמה שאומר דיין האמת על אשתו של לוט, אין זה אלא משום שאשתו של לוט באה ללמד שהרי נעשתה נציב מלח, ומדוע נשארה כך זמן רב, להראות לאנשים על כך שהקב"ה דן מידה כנגד מידה. ואם כן כל מציאותה של אשת לוט כנציב מלח אין זה אלא בכדי ללמד את הענין שהקב"ה דיין האמת.

על לוט אומר ברוך זוכר את הצדיקים מהו גדר הברכה

למקום זה. הרי בני ישראל היו יכולים להגיע למחוז חפצם בלא קריעת ים סוף, ויורדי הים שנעשה להם נס, הרי הנס היה יכול להיות שלא תהיה סערה בים. ונראה שזה ודאי שכל אדם שנעשה לו נס היה עליו קטרוג או פורענות מזומנת, אלא שנעשה לו נס מתוך הפורענות, ונטה לו הבורא את חסדו. ועל כך הוא מהלל ומשבח. ולפי זה מובן היטב, שמברך ברכת זוכר את הצדיקים כאשר הקב"ה מנהיג את חסדו בתוך הפורענות.

יש לדון על איזו ראייה אומר ברוך זוכר את הצדיקים. ונראה שמברך על הנציב מלח שמזכיר גם את מות אשתו, וגם את דינם של סדום והצלתו של לוט. וכל דבר שמביא קישור לדבר אפשר לברך עליו, משום שהוא מעורר את הענין. לכאורה אין לזה שייכות עם שעשה לי נס שהרי ללוט לא נעשה נס אלא שברח משם מבעוד מועד, ומה זה ענין לברכת שעשה לי נס.

אמנם בעומק הענין נראה שיש לו שייכות גדולה. כיון שאפשר לשאול על כל הברכה של שעשה לי נס, מדוע הכניסנו הקב"ה

ארבעה צריכים להודות

ונתרפא, מובן היטב שצריך להודות שהיתה לו פורענות. וכן מי שהלך במדבר ותעה בדרך ויורדי הים שעברו סערות קשות בים. אך מי שהלך במדבר בדרך סלולה וכן מי שעבר בים ולא עבר שום אירוע קשה כיצד יברך, הרי לא ארעה לו שום פורענות. מדוע יברך.

והנה דעת רבני אשכנז המוזכרים בשלחן ערוך ריט, ו שאין לברך אלא על דבר שיש בו סכנה. כגון חולי שיש בו

וכי רק ארבעה צריכים להודות. הרי אדם צריך להודות בכל עת ובכל שעה על כל הטובות המקיפים אותו. אמנם לפי מה שביארנו לעיל לגבי ברכת זוכר את הצדיקים, שעיקר הברכה באה על ישועה מתוך הפורענות, אם כן מובן היטב שארבעה צריכים להודות הוא כאשר היתה להם פורענות **והנה** מבואר שמברכים יורדי היום והולכי מדברות וקשה, בשלמא מי שהיה בבית האסורים וכן מי שהיה חולה

שכנה ודרך שיש בה סכנה ידועה. אמנם עדין לא העלנו ארוכה, שהרי לא מדובר על סכנה שבאה אליו אלא במה שבאה סכנה לידו וניצל.

וכן מתפרש בנוסח הברכה הגומל **לחייבים** ולמה אמר לחייבים, משום שעצם זה שנכנס לפורענות הרי הוא חייב. אך אם לא נכנס לפורענות ונהג כמנהג העולם, אלא שנכנס למקום סכנה. הרי אדרבה לא עשה כדן כשנכנס למקום סכנה, מי התיר לו לסכן את עצמו. וכן משמע מלשון הפסוק בפרק זה כי המרו אמרי אל, ויכנע בעמל לבם.

ונראה לומר שבאמת עיקר הדין הוא לברך על סכנה, אלא שהרחיבו את התקנה, ואמרו שיברכו גם על כל נסיעה במדבר, להודות לה' על כך שסייע לו להגיע למקום ישוב. ואף

שבמקור הדין הוא רק במקום שהיה בסכנה. לא חילקו חכמים בין הנכנס למקום סכנה גדול או שעבר מקום סכנה קטן. ונראה שבאופן זה אינו חיוב אלא רשות לברך הגומל, מה שאין כן באופן שהיה בסכנה גדולה, מחוייב לברך הגומל.

כלומר העולה מן הדברים, שיש אופן של הגומל שהוא חיוב גמור, באופן שהיה בסכנה. ובאופן זה חייב גם בקרבן תודה.

אך באופן שלא היה בסכנה אין זה חיוב גמור אלא רשות. וגדר הרשות הוא, שמברך על כך שלא היתה שום בעיה, והכל עבר בשלום, והקב"ה שמר עליהם שלא יהיו בסכנה

צריך להודות בפני עשרה ותרי מינייהו רבנן

צריך ביאור מהו ענין זה להודות בפני עשרה. וכן להודות בפני רבנן. ונראה שהעשרה הוא משום הפרסום. ותרי מינייהו רבנן הוא משום הברכה. שהרי שנים ראויים לברכת צירוף כמו שמצינו בזימון. שכאשר ישנם שלושה מברכים אפשר לומר להם נברך שאכלנו משלו. ויש לעיין מה עדיף האם עשרה או שני רבנן כשאי אפשר לו אלא אחד מהם. ונראה שבפסוק נאמר וירוממוהו בקהל עם ובמושב זקנים יהללוהו, אם כן הקדים הפסוק את העשרה. עוד יש לעיין מהם רבנן. ונראה שכל מי שמבין בלימוד ומבין את ההבדל בין ברכה לבין סיפור הוא זה שיכול להיקרא רבנן.

אלו צריכים שימור תלמיד חכם חתן וכלה

לכאורה כיון ששימור הוא מן המזיקין, ובזמן הזה ליכא מזיקין, אם כן אין דין של שימור. רש"י כתב שמקנאתו מתגרה בהם. וצריך ביאור מדוע מקנא בחתן וכלה. ונראה שחתן וכלה יש להם שלמות מסוימת, אך היצר הרע לא הגיע לשלמותו. ועוד אפשר שהיצר הרע עניינו להרבות את התאוות לשמן. וחתן וכלה המקדשים את עצמם זוהי סטירת לחי ליצר הרע. וכמובן תלמיד חכם שמתגבר על יצרו, אף הוא מאלו שמתקנא בהם היצר הרע על שמסלקים אותו מהם. ומה שנאמר **תלמידי חכמים בלילה** שמא משום שתלמידי חכמים רוצה להחטיא,

בגדר עניית הציבור מי שגמלך כל טוב

יש לעיין מדוע הציבור עונים אחרים מי שגמלך כל טוב, הרי לכאורה סגי בעניית אמן. ונראה לומר שהרי ביארנו שיסוד ענין הגומל איננו ענין של הודאה בלבד, אלא הוא ברכה, שכאשר מתגלית הנהגה של הקב"ה להאיר לאדם מתוך החושך, יש לברך על הנהגה זו, שהנהגה זו תמשיך ללוות אותו שזהו כל ענין הברכה, להודות אין זה כל הענין אלא לברך את ההנהגה הזו.